

La nova *Història de la Cerdanya*

Amb aquestes quatre ratlles pretenc presentar de forma breu el llibre *Història de la Cerdanya*, el seu contingut, els seus límits cronològics i territorials i fer un apunt sobre l'elaboració del volum. Agraïxo la invitació feta per l'Institut d'Estudis Catalans per presentar la *Història de la Cerdanya* a les Jornades de la Secció Filològica, i la considero ben justificada, ja que la publicació l'any 2021 d'aquesta obra representa una fita en la investigació històrica del nostre territori.

D'entrada, cal dir que la *Història de la Cerdanya* forma part de la col·lecció «Història de les Comarques Gironines», recull d'històries comarcals editat per la Diputació de Girona. El volum de la Cerdanya és el setè, i en el moment d'escriure aquestes línies només falta el volum del Ripollès, que s'està elaborant. No és menor fer aquest apunt perquè el cost que suposa l'edició d'un volum de mil pàgines amb més de seixanta autors remunerats és molt i molt important. Per tant, cal reconèixer l'editor com es mereix. Les històries comarcals de la Diputació de Girona són, sens dubte, una inversió en cultura i en identitat comarcal, en aquest cas cerdana.

Per expressar-ho d'una forma breu, la *Història de la Cerdanya* aplega i sistematitza el coneixement que tenim fins ara del nostre territori. No ens vam plantejar de fer noves recerques, sinó de sintetitzar les existents. És per això que l'obra s'acompanya d'una amplíssima bibliografia comentada.

L'àmbit físic de la *Història de la Cerdanya* és la Cerdanya completa, o la Cerdanya històrica, és a dir, prescindint de les divisions estatals i provincials que parixen la comarca. Aquest és un aspecte molt important i va ser una condició que els coordinadors vam posar per a l'elaboració del llibre. És també el criteri habitual en els estudis històrics i prehistòrics que es fan sobre la Cerdanya: entenem la

Cerdanya més com un espai delimitat pel relleu que pels avatars de la política, que ja sabem on ens han portat. És de justícia dir que l'editor, en aquest cas la Diputació de Girona, va estar-hi plenament d'acord.

Pel que fa a l'àmbit cronològic, la *Història de la Cerdanya* recull els coneixements existents des de la prehistòria fins a l'actualitat. Concretament comença amb els primers indicis de l'acció humana sobre el medi i acaba amb la Llei de la Cerdanya presentada al Parlament de Catalunya l'any 2009.

El contingut es presenta per ordre cronològic i en capítols per períodes històrics. És un llibre necessàriament positivista que planteja una relació de fets amb les seves causes. Considerem que això no és negatiu en el sentit que es tracta d'un llibre de referència que ha de ser el punt de partida per a futures recerques amb altres perspectives historiogràfiques.

El llibre es divideix en els cinc períodes històrics clàssics: prehistòria, èpoques antiga, medieval, moderna i contemporània, els quals hem intentat que tinguin un pes semblant dins l'obra.

La prehistòria explica des dels primers assentaments estacionals de caçadors recol·lectors fins a la primera edat del ferro, al primer mil·lenni abans de la nostra era (a. n. e.). Aleshores els especialistes ja identifiquen la Cerdanya com un corredor d'idees i innovacions que travessa el Pirineu català. També identifiquen l'existència d'un grup cultural amb identitat pròpia.

En el període antic, als segles v i iv a. n. e., ja podem parlar de ceretans i de la seva iberització. Als segles ii i i a. n. e. veiem l'arribada dels romans i la transformació del territori que ells van portar. Els romans van voler controlar la Cerdanya perquè era un eix viari i una font de recursos naturals. En aquest capítol es fa especial esment a la població de Llúvia (*Iulia Libica*), la gran capital cerdana durant l'Imperi romà entre els segles i i iii. Val a dir que en tota aquesta primera part hi tenen un pes fonamental els treballs arqueològics portats a terme les últimes dècades.

L'època medieval s'enceta amb el procés de cristianització que es detecta gràcies a la localització d'enterraments paleocristians. Posteriorment parlem de la breu ocupació per part dels musulmans al segle viii i, després, de l'aparició dels comtes del casal de Cerdanya fins a la vinculació amb el casal de Barcelona al segle xi, que coincideix amb la consolidació del procés de feudalització. És en el context de lluites feudals i recuperació de l'autoritat comtal que trobem la fundació de la vila de Puigcerdà per part d'Alfons I.

Durant la baixa edat mitjana la Cerdanya va formar part del breu regne de Mallorca (finals del segle xiii i principis del segle xiv). És també el moment de màxim esplendor de la vila de Puigcerdà, que va arribar a tenir una comunitat jueva molt important. L'època medieval es tanca amb la crisi del segle xv, quan Joan II va empenyorar els comtats de Rosselló i Cerdanya al rei francès en el con-

text de la Guerra Civil catalana de 1460. El coneixement de l'època medieval també es deu a l'arqueologia, però sobretot a la riquíssima documentació que des del segle XII es conserva a l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya, com la mateixa acta de fundació de Puigcerdà el 1178, el fons notarial o la col·lecció de pergamins.

L'època moderna comença amb la recuperació dels comtats a finals del segle XV per Ferran el Catòlic. El segle XVI està marcat pel bandolerisme i l'amenaça dels hugonots francesos. És l'època de les pestes i de l'abandonament de molts nuclis de població que mai més no es van recuperar. Al segle XVII continuen les lluites amb França i les guerres europees que acaben amb el Tractat dels Pirineus el 1659, la pèrdua dels comtats i la partició de la Cerdanya. Aquesta data marca un abans i un després per a la Cerdanya, tot i que les implicacions socioculturals van tardar anys a fer-se sentir. El segle XVIII comença amb la Guerra de Successió, la qual té a la Cerdanya un període de control austriacista abans de l'arribada, el 1707, de l'exèrcit borbònic. La derrota porta el conegut Decret de Nova Planta i la imposició de la nova organització corregimental. Puigcerdà esdevé capital de corregiment i centre de poder militar i governatiu. Aquest segle XVIII és un segle de relatiu creixement i estabilitat fins que a finals de segle arriba la Guerra Gran, una nova entrada de les tropes franceses, que arrasen pobles, esglésies i fan una gran mortaldat entre la població.

L'inici de l'època contemporània ve marcada per les transformacions liberals i les guerres carlines. La Cerdanya es posa, de forma majoritària, al bàndol liberal i Puigcerdà és assetjada tres vegades pels carlins en una epopeia de resistència que prendrà un gran protagonisme ciutadà. Òbviament, també s'aborda la divisió provincial de 1833, que va suposar la partició de la Cerdanya entre les províncies de Lleida i Girona. La Cerdanya va lluitar políticament durant tot el segle XIX per pertànyer a la província de Barcelona, l'única ciutat amb la qual veritablement tenia vincles. Acabades les guerres carlines es produeix l'arribada de la modernitat i l'inici del fenomen de l'estiueig, el germen de l'activitat turística que actualment caracteritza la nostra comarca.

Al segle XX parlem de la Guerra Civil, marcada per dos fets molt destacats: el control anarquista durant els primers mesos de guerra i la retirada pel punt fronterer de la Guingueta d'Ix de milers de persones que buscaven refugi a França. Després veiem la dictadura franquista amb la construcció de la infraestructura defensiva coneguda com a *línia Pirineus*. La contemporaneïtat es tanca amb la recuperació econòmica a partir dels anys seixanta, l'esclat del turisme de masses esperonat per l'activitat de l'esquí i l'obertura del túnel del Cadí el 1981. Aquests esdeveniments expliquen la Cerdanya que tenim avui, una comarca que viu essencialment del turisme, la construcció i els serveis, amb un sector primari en reculada.

Conscients que ha estat un resum vertiginós, podríem destacar uns eixos centrals i més o menys comuns a totes les èpoques: la geografia de la Cerdanya fa

d'aquest territori un lloc de pas, una via natural de penetració per on travessar còmodament la serralada pirinenca. Els recursos naturals d'aquesta gran plana fèrtil l'han fet sempre molt atractiva i disputada. En època històrica el fet de ser un territori de frontera també ha determinat sempre la seva sort com a espai d'enfrontaments militars. Avui, les seves característiques naturals encara fan de la Cerdanya un territori d'interès pels valors de la nostra societat contemporània —turisme, oci, conceptes de bellesa paisatgística, benestar, etc.—, que determinen les possibilitats de vida de la seva gent.

He cregut important fer una petita referència a l'elaboració de la *Història de la Cerdanya* perquè va tenir força complexitat i ve de lluny. Comença a principis de la dècada dels noranta, quan Sebastià Bosom Isern, llavors arxiver comarcal, va formar un grup d'investigadors per tirar endavant el volum. La mort de Bosom a l'estiu del 2008 va aturar el projecte.

L'any 2015, Oriol Mercadal Fernández, arqueòleg i director del Museu Cerdà, va reprendre el projecte i va fer una nova convocatòria d'investigadors. Mentrestant s'havia avançat en el coneixement de molts períodes gràcies a les campanyes arqueològiques i la incorporació d'una nova generació d'historiadors. Es va crear una estructura de treball amb un coordinador per cada un dels períodes, que seria l'encarregat de definir els continguts i buscar els autors que haurien de fer els textos. Vam creure necessari que tots els períodes tinguessin el mateix pes dins l'obra i vam fer un repartiment equitatiu del nombre de pàgines per període. Es va construir un guió inicial i l'any 2016 la Diputació de Girona va donar llum verda al projecte.

Els autors finalment seleccionats són investigadors de la Cerdanya i de fora de la Cerdanya, especialistes en cada un dels temes concrets. En total es van mobilitzar seixanta-dos autors diferents, aspecte que fa de la *Història de la Cerdanya* una obra coral amb molts referents.

Al desembre de 2017, quan els autors ja hi estaven treballant, va morir Oriol Mercadal. Després del xoc inicial, cap de nosaltres va tenir cap dubte que la *Història de la Cerdanya* no podia quedar aturada. Tirar endavant era imprescindible no només pel compromís adquirit amb la Diputació de Girona i amb tots els autors, sinó també com a reconeixement al mateix Oriol Mercadal. Com vam poder, vam reorganitzar la feina perquè l'Oriol, a banda de ser el coordinador general de l'obra, era l'autor principal de la part de prehistòria. El 2020 ens va deixar també Emili Giménez, el fotògraf a qui s'havien encarregat les il·lustracions del llibre. Ell ja havia fet la feina, i una de les darreres coses que va entregar va ser la fotografia de la coberta.

Finalment, el 2021 es va acabar l'obra i es va presentar en un acte multitudinari que va tenir lloc al Casino Ceretà de Puigcerdà. Va ser un moment molt emotiu pel record dels companys traspassats i per la fita que representa haver fet entre

tots una obra d'aquestes característiques. De la *Història de la Cerdanya* se'n va fer una tirada inicial de sis-cents exemplars que es van esgotar ràpidament. A principis del 2022 se'n van imprimir dos-cents més. La bona acollida que ha tingut l'obra demostra l'interès i l'estima que molta gent té pel nostre territori.

EROLA SIMON LLEIXÀ
Directora de l'Arxiu Comarcal
de la Cerdanya